

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ในครอบครัวเกษตรกรหลังการเปลี่ยนอาชีพ กรณีศึกษา บ้านถวาย หมู่ที่ 2 ตำบลขุนคง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวเกษตรกร ที่เปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นนอกภาคเกษตรกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติและระบบคิถของครอบครัว โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชน เป็นเวลา 1 ปี ติดต่อกัน คือระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2542 ถึง เดือนพฤศจิกายน 2543 โดยแบ่งการเก็บข้อมูลเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงที่หนึ่ง เดือนพฤศจิกายน 2542 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2543 เป็นการศึกษารากฐานการ ปรึบทชุมชน ข้อมูลพื้นฐาน ประวัติความเป็นมาของชุมชน และการประกอบอาชีพต่างๆ ในหมู่บ้าน ผู้วิจัยจะใช้ช่วงเวลาในวันหยุดและเวลาว่างในตอนเย็นเข้าไปศึกษาในชุมชน ช่วงที่สองเดือนมีนาคม 2543 ถึงเดือนสิงหาคม 2543 ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงวิถีชีวิตความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ และระบบคิถของครอบครัว โดยผู้วิจัยได้ไปใช้ชีวิต และพักอาศัยร่วมกับคนในชุมชน รวมถึงเข้าร่วมกิจกรรมกับผู้ให้ข้อมูลหลักอย่างสม่ำเสมอ ตลอดระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ และช่วงที่สามระหว่างเดือนกันยายน 2543 ถึงเดือนพฤศจิกายน 2543 เป็นช่วงที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลบางส่วนที่ขาดหายไปเพื่อความสมบูรณ์ โดยใช้เวลาในวันหยุดไปเก็บรวบรวมข้อมูล รวมถึงตรวจสอบข้อมูลบางอย่างเพื่อความถูกต้อง เป็นระยะ ๆ จนกระทั่งได้ข้อมูลครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ มีผลการศึกษา สรุปได้ดังนี้

1. วิถีชีวิตหลังการเปลี่ยนอาชีพ

ในการดำเนินชีวิตแต่ละวัน ผู้หญิงยังคงรับบทบาทในการทำหน้าที่ของแม่บ้าน จะตื่นนอนก่อนผู้ชาย (พ่อบ้าน) เพื่อทำงานบ้านตั้งแต่เช้า ล้างถ้วยชาม กวาดบ้าน ไปจ่ายตลาด และปรุงอาหารเช้า ในการประกอบอาหารส่วนใหญ่จะได้จากการซื้อที่ตลาดและร้านขายของชำ อาหารที่ทำจะเป็นอาหารประเภทแกงภาคเหนือ และมักจะทำไว้กินมากกว่าหนึ่งมื้อ พอได้เวลาทานอาหาร ก็จะเรียกให้สมาชิกในครอบครัวมาทานพร้อมกัน จากนั้นสมาชิกทุกคนในครอบครัวก็จะแยกย้ายไปทำหน้าที่ของตนเอง เด็กก็ไปโรงเรียน แม่บ้านก็จะนั่งทำงานบ้านและหาอาชีพเสริมช่วยหัวหน้าครอบครัวอีกทาง พ่อบ้านก็จะไปทำงานของตนเอง บางครั้งก่อน

ทานอาหารเข้าก็จะมี การติดต่อเรื่องงานกัน มีการนัดแนะหรือตกลงเรื่องงานและภารกิจต่างๆ ระหว่างกัน จึงทำให้ภายในชุมชนตึกคัก มีคนขับรถติดต่อธุระไปมาจำนวนมากบ้างก็ไปซื้ออาหาร ส่งของแคะสลัก รับงานแคะสลัก เป็นต้น ในการทำงานส่วนใหญ่จะทำอยู่กับบ้าน โดยใช้พื้นที่ภายในบ้าน เช่น ใต้ร่มไม้ ใต้ถุนบ้าน ในบ้าน หลังบ้าน ซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะงานที่ทำ และความชอบของคนทำงานที่แตกต่างกัน บางครั้งเพื่อนบ้านที่อยู่บริเวณเดียวกันก็มารวมทำงานที่เดียวกัน นั่งทำงานไปคุยกันไป ถึงเวลาอาหารก็ต่างคนแยกย้ายไปหากินเอง หรือบางเมื่อก็จะทำกินร่วมกัน ในการบริหารรายได้ของครอบครัวที่ส่วนใหญ่ได้มาจากสามีและจากภรรยาบางส่วน มีหลายรูปแบบ เช่น ใช้คนละครกระเป๋า แต่พ่อบ้านที่เป็นหัวหน้าครอบครัวจะให้เงินแม่บ้านไว้เป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัวบางส่วน อีกส่วนหนึ่งเก็บไว้ชำระหนี้หรือเก็บออม บางครอบครัวให้ภรรยาถือไว้ทั้งหมด แล้วก็ขอใช้เป็นครั้งคราว บางครอบครัวผู้ชายหรือสามีเก็บเงินไว้ใช้จ่ายและบริหารเอง สำหรับค่าใช้จ่ายประจำของครอบครัวหลักๆ คือ ค่าอาหาร ค่าเช่า ค่าลูกไปโรงเรียน ค่ามาปนกิจศพ ค่าไฟฟ้า น้ำประปา ค่าโทรศัพท์ และค่าผ่อนชำระเครื่องอำนวยความสะดวก เป็นต้น

การอบรมเลี้ยงดูบุตร ครอบครัวส่วนใหญ่ทั้งสามีและภรรยาจะช่วยกันอบรมสั่งสอนตามแต่โอกาสจะอำนวย แต่แม่จะมีบทบาทมากกว่า ในการอบรมพ่อแม่จะไม่เข้มงวดเพื่อให้ลูกจดจำหรือประพฤติปฏิบัติเป็นประจำมากนัก โดยเฉพาะมารยาททางสังคม สังเกตได้จากเวลาให้ของเด็กเล็กและเด็กโต มักจะอายุในการไหว้ผู้ใหญ่ที่ส่งของให้ หรือไม่ระมัดระวังสำรวมเวลาเดินผ่านหน้าผู้ใหญ่ รวมถึงการไม่คุ้นเคยกับการขอโทษเมื่อทำผิดมากนัก ผู้เป็นลูกเองก็ไม่สนใจในคำสั่งสอนของพ่อแม่เช่นกัน ด้วยการเดินหนีไม่ฟัง หรือหาเหตุผลมาแก้ต่างคำสั่งสอนของพ่อแม่ ส่วนการอบรมด้านการศึกษาครอบครัวส่วนใหญ่เห็นความสำคัญ และมักจะยกเป็นภาระหน้าที่ของทางโรงเรียน เพราะคิดว่าตัวเองมีการศึกษาน้อย ไม่มีความรู้มากพอที่จะแนะนำหรือสอนการบ้านบุตรหลานได้ โดยเฉพาะเด็กที่เรียนในระดับมัธยม พ่อแม่จึงมักจะให้เรียนพิเศษหากว่าลูกมีผลการเรียนต่ำ และต้องการที่จะเรียนพิเศษหลังเลิกเรียนปกติ

ด้านการแต่งตัวในเวลาทำงานหรืออยู่กับบ้าน จะแต่งตัวตามสบายไม่พิถีพิถัน ทั้งชายและหญิง แต่ในช่วงที่จะออกนอกบ้านไปร่วมกิจกรรมที่เป็นทางการจะพิเศษขึ้นมาโดยเฉพาะผู้หญิงจะแต่งตัวให้ดูดี สวมใส่เครื่องประดับเท่าที่พอจะหาได้ เช่น สร้อยทอง แหวน และโทรศัพท์มือถือ ส่วนเวลาไปร่วมงานพิธีสำคัญ ก็จะขึ้นอยู่กับลักษณะงาน แต่ก็จะมีความเรียบง่าย โดยเฉพาะผู้ชายมักใส่กางเกงยีนส์ยืด หรือเสื้อเชิ้ตปล่อยชาย รองเท้าผ้าใบ ส่วนเด็กๆ หรือวัยรุ่นก็แต่งตัวตามสมัย แต่ก็ไม่ถึงกับหวือหวามากเท่ากับเด็กในเมือง

การเข้าร่วมกิจกรรมระหว่างสมาชิกในครอบครัวมีน้อยมาก หากไม่นับการกินข้าวมือเช้าและเย็น รวมถึงการขาดอารมณ์ขันในครอบครัว ในการผ่อนคลายอริยาบทหลักการทำงานก็จะต่างคนต่างหาวิธีคลายความเครียดเอง พวกผู้ชายมักไปเล่นกีฬา หรือนั่งดื่มเหล้าเป็นกลุ่ม ๆ ตามร้านค้ายามหมู่บ้าน ผู้หญิงก็จะเดินเล่น ดูโทรทัศน์อยู่กับบ้าน เป็นต้น การทำกิจกรรมชุมชนที่ครอบครัวเคยร่วมกันทำในอดีต เช่น การแต่งดาในการทำบุญตามประเพณี การทำบุญตามศาสนา ครอบครัวมักจะมอบหมายให้เป็นหน้าที่ของผู้หญิง ส่วนผู้ชายก็จะทำงานตามปกติ หรือไปนั่งดื่มเหล้ากับเพื่อนบ้าน ซึ่งหากมีการเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณีเหล่านี้ย่อมพร้อมหน้าของสมาชิกในครอบครัว นอกจากจะทำให้เกิดความสามัคคีแล้ว ยังถือเป็นกิจกรรมนันทนาการสำหรับครอบครัวชนบทอีกด้วย การไม่ได้ทำหน้าที่อย่างครบถ้วน ทำให้ครอบครัวพลาดโอกาสในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอย่างน่าเสียดาย

สำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมระดับชุมชน เช่น การพัฒนาชุมชน การประชุมประจำเดือน เป็นหน้าที่ของผู้ชายที่ต้องเป็นตัวแทนของครอบครัว ในการเข้าร่วม แต่ถ้าหากเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับศาสนา พิธีกรรมความเชื่อ เช่น การทำบุญในวันพระ การสืบทอดดาหมู่บ้าน การทำบุญหอพ้อบ้านถือเป็นภาระที่ผู้หญิงจะเข้าร่วมเพราะผู้ชายคิดว่าเรื่องปากท้อง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครอบครัวสำคัญกว่า บางครั้ง ผู้ชายบางคนคิดว่าเป็นเรื่องที่ไม่น่าเชื่อถือ แต่ก็ได้ไม่ได้ชัดเจน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวและเครือข่าย

การเปลี่ยนอาชีพทำให้สมาชิกในครอบครัวมีการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข แต่ในระหว่างการปรับตัวมักเกิดความแตกแยกในครอบครัว อาชีพใหม่สร้างรายได้ให้ครอบครัวเพิ่มมากขึ้น ครอบครัวมีอำนาจในการซื้อหาสินค้ามาตอบสนองความต้องการเพิ่มมากขึ้น ครอบครัวที่มีความต้องการไม่จำกัดหรือไม่รอบคอบในการใช้จ่ายจึงมีรายจ่ายเพิ่มขึ้น การมีรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นจึงทำให้ต้องขยันทำงานหารายได้ เพื่อให้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในแต่ละเดือน บางเดือนก็มีรายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่าย จึงทำให้เกิดความเครียดขึ้นในครอบครัว ทั้งสามีและภรรยาที่ดื่มเหล้า เมื่อพูดถึงปัญหาครอบครัวจึงทะเลาะกัน หรือสามีไปกินเหล้าไปร้องเพลง ทำให้ไปติดพันผู้หญิงอื่น จึงเกิดการทะเลาะกันในครอบครัว สามีบางคนหากไม่ดื่มเหล้าจะเก็บกดความรู้สึกเอาไว้เป็นคนพูดน้อย แต่พอดื่มเหล้าเข้าไปแล้วกลับเป็นคนพูดมาก พูดเก่งเพื่อระบายสิ่งที่เก็บกดไว้ หรือบางคนก็อาจเป็นคนชอบเที่ยวเล่นการพนัน ซึ่งก็ยิ่งทำให้ครอบครัวมีค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น ยิ่งเพิ่มความเครียดและการทะเลาะกันมากขึ้น นอกจากนี้ความเครียดและความแตกแยกของพ่อแม่ ยังส่งผลกระทบต่อลูก

ที่ยังไม่มีวุฒิภาวะในการปรับตัวทำให้ลูกมีความคิดสับสน กลายเป็นเด็กที่ชอบเก็บตัว คบเพื่อนไม่ดี เสพยาบ้า เป็นภาระให้กับครอบครัวและอาจสร้างความเดือดร้อนให้กับสังคมในอนาคต

ด้านความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ และเพื่อนบ้านยังคงมีการพึ่งพาช่วยเหลือกันตามแต่โอกาสจะอำนวย เป็นการพึ่งพาช่วยเหลือที่ไม่เกี่ยวกับการเงิน หรือเกี่ยวข้องน้อยที่สุด เครือญาติที่อยู่บริเวณบ้านเดียวกันจะมีกิจกรรมด้านความสัมพันธ์กันสูง เช่น การพึ่งพาช่วยเหลือ การร่วมมือ และความขัดแย้ง เป็นต้น การให้ความเคารพนับถือผู้อาวุโสมีน้อยลง อย่างไรก็ตามหากมีบุคคลในกลุ่มเครือญาติ ไปมีเรื่องขัดแย้งกับบุคคลอื่นนอกกลุ่ม ความสัมพันธ์ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของเครือญาติจะรวมพลังกันเพื่อปกป้องบุคคลในกลุ่มอย่างเหนียวแน่น และล้มความขัดแย้งที่มีต่อกันลงชั่วคราวจนกว่าเหตุการณ์นั้นจะผ่านไป แสดงให้เห็นว่าระหว่างเครือญาติยังคงมีสายสัมพันธ์กันอยู่ หากแต่มีการละเลยและไม่ได้รับความสนใจในการพัฒนาให้ดีขึ้น

ส่วนความสัมพันธ์กับเครือญาติของกลุ่มสมรสจะมากหรือน้อย เป็นความสัมพันธ์ด้านบวกหรือด้านลบ มีปัจจัยหลายประการ เช่น ขึ้นอยู่กับว่าหลังแต่งงานแล้วจะไปอยู่กับฝ่ายใด กลุ่มสมรสประพடுத்தัวให้ญาติของอีกฝ่ายยอมรับหรือไม่ หากญาติอีกฝ่ายมีการยอมรับในกลุ่มสมรสจะมีความสัมพันธ์เชิงบวกสูงแม้ว่าจะอยู่ต่างหมู่บ้านก็ตาม ในทางตรงกันข้ามหากญาติอีกฝ่ายไม่ยอมรับในกลุ่มสมรสแล้ว จะมีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดสัมพันธ์กันน้อย แม้ว่าจะอยู่หมู่บ้านเดียวกัน อย่างไรก็ตามกิจกรรมที่ช่วยลดความขัดแย้ง และทำให้เกิดความสามัคคีให้อภัยซึ่งกันและกันจะเป็นกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีที่ประพடுத்தปฏิบัติกันสืบมา

3. ระบบคิดของครอบครัว

ด้านระบบคิดของสมาชิกในครอบครัวเกษตรกรหลังการเปลี่ยนอาชีพไปสู่อาชีพอุตสาหกรรมครัวเรือน ซึ่งเวลาส่วนใหญ่ได้ทุ่มเทให้กับการทำงานเพื่อสร้างรายได้ทำให้เวลาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวด้วยเช่นกันเพราะการทำงานในลักษณะอุตสาหกรรมครัวเรือนต้องเกี่ยวพันกับบุคคลสำคัญหลายฝ่าย เช่น ลูกค้า ธนาคาร เจ้าหนี้ บริษัทขนส่ง ฯลฯ การนัดหมายเพื่อส่งสินค้า หรือชำระเงินที่ตรงตามกำหนด จะทำให้ได้รับความเชื่อถือ และมีงานทำอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งนั่นก็หมายถึงรายได้ที่จะนำมาใช้จ่ายภายในครอบครัว ดังนั้นการเข้าร่วมกิจกรรมตามความเชื่อถือ หรือตามวัฒนธรรมประเพณี จึงมีลดพิธีกรรมให้กระชับขึ้น เช่น การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้เสียชีวิต หรือการทำบุญสลากภัตต์จากเดิมมีพิธีกรรม 2 วัน ลดลงเหลือครึ่งวัน รวมถึงความเชื่อบางอย่างกลายเป็นสิ่งที่ล้าสมัยที่บางคนอาจไปปฏิบัติ เช่น การอยู่เดือน (อยู่ไฟ) การเลี้ยงลูกผีลูกคน หรือความเคร่งครัดในการ

ผิดผี เป็นต้น ซึ่งต่างกับเมื่อครั้งประกอบอาชีพทางการเกษตรที่การทำงานเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นน้อย หรือหากเกี่ยวข้องก็มักจะเป็นบุคคลที่อยู่ในกลุ่มเกษตรกรด้วยกัน ดังนั้นเวลาจึงสามารถยืดหยุ่นได้ค่อนข้างมาก เมื่อเวลาสามารถยืดหยุ่นได้ จึงมีเวลาที่จะคิดสร้างสรรค์กิจกรรม หรือมีเวลาร่วมกิจกรรมตามประเพณีวัฒนธรรม และความเชื่อได้มากกว่า ประเด็นดังกล่าวไม่ได้หมายความว่า ความเชื่อได้หมดไปแล้วหลังการเปลี่ยนอาชีพ แต่เป็นไปเพราะเหตุผลดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น อย่างไรก็ตามการแสดงออกถึงความเชื่อ หรือการปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีบางอย่างได้ปรับให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัย เช่น การทำบุญทอดผ้าป่าทอดผ้ากฐิน หรือแห่ไม้ค้ำในวันสงกรานต์ นิยมนำเอาเครื่องเสียงที่มีกำลังขยายมากๆ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “เทคเคลื่อนที่” มาเปิดเพลงเดินไปตามขบวนแทนเสียงดนตรีที่เกิดจากเสียงกลอง ฉิ่ง ฉาบ และฉิ่งเช่นในอดีต ถึงแม้ว่ากิจกรรมทั้งสองจะมีวัตถุประสงค์เดียวกันคือสร้างความดีครั้งนั้นเรียกผู้คนที่มาร่วมขบวน ยังอาจจะเรียกความสนใจได้มากกว่า แต่มีบางสิ่งบางอย่างที่มีความหมายแฝงไว้แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

อภิปรายผล

การเปลี่ยนอาชีพของคนชนบทเป็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการปรับตัวเพื่อให้มีชีวิตรอดอย่างมีความสุขในสังคมที่รัฐพยายามเปลี่ยนไปสู่สังคมแบบใหม่ที่มีระบบเศรษฐกิจเสรี เป็นหลัก การปรับตัวดังกล่าวใช้เวลายาวนาน และต่อเนื่องกว่าจะค้นพบแนวทางที่สอดคล้องกับความสามารถของคนในชุมชน การเปลี่ยนอาชีพเป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างที่ส่งผลกระทบต่อคนและชุมชนเป็นวงกว้าง เมื่ออาชีพใหม่ให้ผลตอบแทนที่เป็นตัวเงินมากกว่า ลงทุนน้อยกว่า ความเสี่ยงจากการลงทุน และอันตรายจากสารเคมีน้อยกว่า ไม่ต้องทำงานหนักท่ามกลางเปลวแดด ลมร้อนหนาว และสายฝน ทำให้คนในชุมชนชนบทส่วนใหญ่ทยอยกันเลิกอาชีพเกษตรกรรม ที่นาหมดความจำเป็นที่จะครอบครอง จึงถูกขายไปเพื่อนำเงินมาใช้จ่ายในการสร้างบ้านพักอาศัยใหม่ให้น่าอยู่ทันสมัย มีเครื่องใช้อำนวยความสะดวกครบครัน รวมถึงการนำเงินไปลงทุนในอาชีพใหม่ ทำให้ชุมชนเกษตรกรรมที่เป็นแหล่งผลิตเพื่อบริโภค กลายเป็นชุมชนที่ผลิตเพื่อขาย มีการปรับระบบสังคมใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด การพึ่งพาอาศัย การช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีแนวโน้มลดลงการจ้าง หรือให้ผลประโยชน์ตอบแทนอย่างอื่น เข้ามามีบทบาทมากขึ้น วัฒนธรรมพื้นบ้านที่แสดงออกถึงความสัมพันธ์ที่ดีบางอย่างหายไป ดังเช่นคำพังเพยพื้นเมืองที่ว่า “คำขอ แปรกว่าคำซื้อ (หมายถึงการขอมิคุณค่ามากกว่าการซื้อ) หรือพริกอยู่บ้านเหนือเกลืออยู่บ้านใต้ (หมายถึงการพึ่งพาอาศัยเพื่อนบ้านในสิ่งที่ตัวเองขาดแคลน” ใช้ไม่ได้ในสังคมแบบใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับการ

ศึกษาเรื่อง กระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนอาชีพ (นันทวดี สังข์แดง, หน้า 60) ว่า ผลกระทบด้านสังคมและวัฒนธรรมของการเปลี่ยนอาชีพ ทำให้ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ และการช่วยเหลือกันด้านแรงงานในการทำงาน งานทำบุญเปลี่ยนเป็นใช้เงินช่วยเหลือแทน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้สอดคล้องกับแนวคิดในการอธิบายชุมชนของ บุญเทียน ทองประสาน (2531, หน้า 104 – 108) ว่า ในชุมชนมีองค์ประกอบหลักอยู่ 3 ส่วน ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันหากองค์ประกอบใดเกิดการเปลี่ยนแปลงจะส่งผลกระทบต่อองค์ประกอบอื่นๆ ต้องเปลี่ยนแปลงตาม นั่นคือ ระบบการผลิต ความเชื่อ และความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การเปลี่ยนแปลงอาชีพของชาวบ้านถวาย จากอาชีพหลักในการทำนา มาเป็นอาชีพด้านการแกะสลัก และอาชีพอื่นที่เกี่ยวข้องกัน ถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงในระบบการผลิต ซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจคือ

1. การเปลี่ยนระบบการผลิตใหม่ พึ่งพาธรรมชาติในกระบวนการผลิตน้อยมาก หรืออีกประเด็นหนึ่งคือ สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติแทบจะไม่ส่งผลต่อกระบวนการผลิต แต่สิ่งที่ส่งผลต่อการประกอบอาชีพใหม่ หรือระบบการผลิตใหม่ คือระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ จำนวนนักท่องเที่ยว การปรับปรุงรูปแบบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ รวมถึงการปฏิบัติตัวกับนักท่องเที่ยวที่มาซื้อหาผลิตภัณฑ์ในหมู่บ้าน
2. ระบบการผลิตใหม่ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะแต่กลุ่มผู้ผลิตด้วยกันเหมือน เช่น การทำนาเท่านั้น แต่ยังขยายและสร้างความสัมพันธ์ในระดับต่างๆ กับกลุ่มลูกค้า ที่มาซื้อสินค้าเป็นประจำจนพัฒนาเป็นลูกค้าที่มีจำนวนเงินสูง กลุ่มธนาคารหรือนายทุนที่อยู่เบื้องหลังการขยายกิจการให้ใหญ่โตขึ้น กลุ่มลูกจ้างที่มาเป็นแรงงานในโรงงาน ทำให้อาชีพใหม่ต้องรู้จักและเรียนรู้กว้างขวางกว่าอาชีพทำนา
3. ระบบการผลิตใหม่สามารถตอบสนอง ความต้องการพื้นฐานและสร้างความมั่นใจในการดำเนินอาชีพมากกว่าการทำนาที่ต้องรอความอุดมสมบูรณ์ของดิน ฟ้า อากาศ และราคาของผู้ซื้อที่มีอำนาจในการกำหนดราคาซึ่งเป็นลักษณะที่ตรงกันข้ามกับอาชีพใหม่ที่ผู้ผลิตสามารถที่จะกำหนดราคาขายผลิตภัณฑ์ได้อย่างมั่นใจ

การเปลี่ยนรูปแบบการผลิตดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเชื่อบางอย่างในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการผลิต เช่น การลดความสำคัญในพิธีกรรมบางอย่างลงเพื่อให้มีเวลาประกอบอาชีพมากขึ้น หรือการสร้างพิธีกรรมใหม่ โดยอาศัยฐานความเชื่อเดิม ได้แก่ การทำพิธีแบ่งไม้ระหว่างฝักกับคน หากไม้ที่ซื้อเป็นบ้านเก่าหรือบ้านร้าง โดยจะให้เหลือไม้บางส่วนไว้แล้วยกให้กับผีที่อยู่อาศัย โดยความเชื่อเดิมว่าทุกสิ่งที่มีอยู่ในโลกจะมีผี

หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาปกป้อง คุณแล หรืออยู่อาศัยหากจะทำอะไรต้องขออนุญาตก่อนทุกครั้ง นอกจากนี้การเปลี่ยนระบบการผลิตยังส่งกระทบถึงความสัมพันธ์ของคนที่อยู่ร่วมกันทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน

ในระดับครอบครัว สภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไปส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวเพราะบทบาทของสมาชิกในครอบครัวไม่เป็นไปตามบรรทัดฐานที่สังคมคาดหวัง เช่น หากเป็นสามีควรรายได้เลี้ยงดูครอบครัว ปกป้องคุ้มครองภรรยาและลูก ช่วยงานบ้านที่ต้องใช้แรงงาน ชื่อสัตย์ยกย่องให้เกียรติภรรยา ไม่ว่าจะกล่าวเปรียบเปรยเมื่อภรรยาทำผิดไม่ดูแคลนเหยียดหยามพ่อแม่หรือญาติของภรรยา ชมเชย ยินดีและขอบคุณในสิ่งที่ภรรยาทำให้ หากเป็นบิดาก็มีหน้าที่ให้ความรักความอบอุ่นแก่บุตรอย่างเพียงพอ เอาใจใส่รักขามเมื่อบุตรเจ็บป่วยให้ของขวัญหรือพาครอบครัวไปเที่ยวนอกบ้านเมื่อพักผ่อนเป็นบางครั้ง อารมณ์ดี ไม่ขุ่นมัว ไม่ทะเลาะทู่ตีให้ลูกเห็น หรือหากเป็นภรรยาก็ควรจับจ่ายใช้สอยให้พอเหมาะไม่สร้างหนี้สิน ไม่คบชู้ชู้ชาย เคารพพ่อแม่ญาติพี่น้องของสามีไม่จู้จี้จิบ่น อบรมบุตรให้มีเหตุผลเป็นที่พึงของบุตรในหนักแน่นไม่หุเบา รวมถึงช่วยสร้างฐานะครอบครัวด้วยการทำงาน ฯลฯ เป็นต้น (สุพัตรา สุภาพ, หน้า 81-83, 2523) แต่ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า หัวหน้าครอบครัวได้รับความกดดันจากภาวะทางเศรษฐกิจและความเครียดจากการทำงานหนัก บางคนกลายเป็นคนเสียจริต เก็บปัญหาไม่พูดคุยปรึกษากับคู่สมรส ไม่อดทนในการอบรมสั่งสอนบุตร บางคนไปดื่มเหล้าและติดผู้หญิง เล่นการพนันทำให้ต้องจำนำทรัพย์สิน รวมถึงทะเลาะเบาะแว้งทู่ตีกันเป็นประจำส่งผลให้สมาชิกทุกคนในครอบครัวเกิดความเครียด และหันไปหาสิ่งทดแทนจากสังคมภายนอก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่ไม่ดี บทบาทของหัวหน้าครอบครัวดังกล่าวทำให้สถาบันครอบครัว บกพร่องอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. การเลี้ยงดูให้ความรัก ความอบอุ่นไม่พอดี การให้ความรักและความอบอุ่นไม่ใช่เพียงแต่การให้เงินหรือสนองตอบความต้องการของลูก หรือการอยู่พร้อมหน้าของสมาชิกในครัวเรือนเท่านั้น การให้ความรักความอบอุ่นยังหมายถึง การดูแลเอาใจใส่ทุกข์สุขการเป็นที่ปรึกษา เป็นเพื่อน ที่คอยแนะนำหนทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสม คอยปกป้องและตักเตือนเมื่อเห็นว่าสิ่งที่ทำอยู่ไม่ถูกต้องหรือหาทางช่วยเหลือแก้ไขปัญหาให้กับลูก ไม่ใช่ปล่อยให้ลูกดำเนินชีวิตและแก้ไขปัญหาลูกหรือหาทางออกด้วยตัวเอง

2. การเข้าร่วมกิจกรรมและนันทนาการระหว่างสมาชิกครอบครัวมีน้อย อันเนื่องมาจากหัวหน้าครอบครัว หรือสมาชิกที่เป็นผู้ใหญ่มีความเครียดและไปหาทางผ่อนคลายความเครียดเป็นการส่วนตัว ทำให้สมาชิกภายในครอบครัวเหินห่าง ส่งผลมาถึงสมาชิกในครอบครัวที่เป็นเด็กว่าเหว่ ไม่มีที่ปรึกษาอาจตัดสินใจผิดพลาดได้ สอดคล้องกับผลการศึกษา

ของสมพงษ์ จิตระดับ (วัฒนธรรมเด็กเร่ร่อนในท้องถิ่น, น.3-44, 2540) ว่าเด็กที่ออกมาเร่ร่อนเกิดจาก ครอบครัวที่ไม่ปกติสุข เครื่องเครียด แข่งขัน สมาชิกครอบครัว เห็นห่าง พ่อมีวัฒนธรรมเจียบ แม่มีวัฒนธรรมจู้ป่น ผู้ใหญ่อาจลืมไปว่า ในขณะที่ตนเองได้รับความเครียดจากเศรษฐกิจ และการทำงานเด็กก็จะเครียดจากความเครียดของผู้ปกครอง ในขณะที่พ่อแม่มีวุฒิภาวะและหาทางระบายนด้วยการดื่มเหล้า พุดคุยเล่นกับเพื่อน ๆ แต่สำหรับเด็กยังขาดวุฒิภาวะจึงทำให้เด็กตัดสินใจในทางที่ผิด หากในครอบครัวมีกิจกรรมให้สมาชิกทำร่วมกันจะช่วยให้ครอบครัวมีช่องทางระบายความเครียดให้กับเด็ก

3. หน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมหรือการขัดเกลาทางสังคมที่ครอบครัวมีบทบาทลดน้อยลงไปทุกที และมักโยนภาระให้กับโรงเรียนเป็นหลัก ทั้งด้านการศึกษา มารยาททางสังคม การคบเพื่อน ฯลฯ ซึ่งโรงเรียนเองก็มีข้อจำกัดเรื่องบุคลากรที่มีจำกัด ในการดูแลเด็กเป็นจำนวนมาก และในปัจจุบันที่บุคลากรทางการศึกษาก็มีข่าวเกี่ยวกับจริยธรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น ค้ายาบ้า อานาจารเด็ก เป็นต้น ทำให้สถาบันครอบครัวต้องตระหนักในการมอบภาระดังกล่าวให้โรงเรียนมากขึ้น เพราะกิจกรรมเล็กๆ ในการขัดเกลาทางสังคม เช่น การสอนทำอาหาร มารยาททางสังคม การมอบหมายงานให้รับผิดชอบ ฯลฯ จะช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวได้เป็นอย่างดีจากความบกพร่องในหน้าที่ของครอบครัว ทำให้สมาชิกในครอบครัวเห็นห่างขาดที่พึ่งพิงที่ปรึกษาต่างๆ ที่อยู่ท่ามกลางทั้งพ่อและแม่ ส่งผลให้เด็กต้องตัดสินใจผิดพลาดในการดำเนินชีวิต เช่น ถูกชักจูง หรือหลงเสพยาบ้า จนติด การลักขโมย ออกจากโรงเรียนกลางคัน หรือมีเพศสัมพันธ์ในขณะที่ยังอยู่ในวัยเรียน

ในระดับเครือญาติพี่น้อง สภาวะทางเศรษฐกิจที่ประสบอยู่ เงินเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำรงชีพ ทุกครอบครัวมีค่าใช้จ่ายที่จำเป็นทั้งนั้น จึงมีความจำเป็นต้องสะสมและใช้จ่ายอย่างระมัดระวังการพึ่งพาและช่วยเหลือกัน ในระหว่างเครือญาติเรื่องเงินจึงมีน้อยที่ไม่สามารถช่วยเหลือกันได้ น้องก็ไม่สามารถช่วยเหลือพี่ได้ หรือถึงแม้จะช่วยเหลือได้ก็มีขีดจำกัดนอกจากการช่วยเหลือมีน้อยแล้ว การปกป้องสิทธิอันพึงมีพึงได้จากมรดกที่ยังแบ่งกันไม่เรียบร้อย ยังส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติอีกด้วย

เมื่อพี่น้องไม่สามารถที่จะช่วยเหลือกันได้ (ในเรื่องที่สำคัญ ๆ) ความอาวุโส จึงไม่ค่อยมีความหมาย พี่ไม่สามารถดักเตือนน้องได้ หรือดักเตือนได้น้องก็ไม่เชื่อถ้อยซ้ำยังอาจพูดจาเยอไนส์จึงทำให้ระบบเครือญาติอ่อนแอลง ทั้งที่กิจกรรมอื่นๆ ยังคงทำร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเปรียบเทียบสังคมชาวนาของชาติชาย ณ เชียงใหม่ พบว่าหมู่บ้านที่ยังมิได้ถูกกลไกตลาดครอบงำมากนัก จะมีการรวมตัวทางสังคมที่แน่นแฟ้น เครือข่ายทางสังคมมีลักษณะกระชับและวางอยู่บนพื้นฐานของความเป็นญาติมิตร ส่วนหมู่บ้านที่ได้รับอิทธิพลจากกลไก

ตลาดมากกว่า จะมีการรวมตัวทางสังคมไม่แน่นแฟ้น เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมวางอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์เฉพาะหน้า

นอกจากนี้จากการศึกษาการปรับตัวของชาวนาเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ (เดโชไชยทัฬห, หน้า 172) ชาวนาที่เปลี่ยนอาชีพไปอยู่ภาคอุตสาหกรรมและการบริการ เป็นลักษณะการผลิตที่แรงงานต้องออกไปนอกหมู่บ้าน นำไปสู่การจัดการทรัพย์สินหรือรายได้ที่เกิดจากแรงงานของตัวเอง การผลิตดังกล่าวทำให้เกิดความสัมพันธ์แบบใหม่ ซึ่งเดิมพ่อแม่ผู้อาวุโสจะมีอำนาจในการตัดสินใจในกิจกรรมต่างๆ เช่น การใช้จ่ายการแต่งงาน กลายเป็นอำนาจของปัจเจกชนมากขึ้น เช่นเดียวกับการศึกษาของกัญญารัตน์ อินตระกุล (2540, หน้า ก-ข) ที่ศึกษาขั้นตอนและวิธีการปรับเปลี่ยนอาชีพของเกษตรกรในชุมชนกิ่งเมืองกิ่งชนบท รวมถึงเงื่อนไขปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา และวัฒนธรรม ที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนอาชีพ พบว่าการเปลี่ยนอาชีพ ของเกษตรกรทำให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนหลายลักษณะ โดยเฉพาะโครงสร้างทางสังคม ครอบครัวที่เคยใกล้ชิดผูกพันกัน เริ่มอ่อนคลายลงเพราะสาเหตุทางด้านเศรษฐกิจหรือความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของสังคม การเอามือเอาริ้วได้สูญสลายไป กลายเป็นระบบการจ้างงานเข้ามาแทนที่ ทำให้เกิดเป็นปัจเจกบุคคลที่มุ่งแสวงหาประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม พลังความเป็นชุมชน จึงลดน้อยลงทุกขณะ จึงทำให้ถูกรวบงำโดยพลังภายนอกที่มากกระทบได้ง่าย งานวิจัยอีกฉบับหนึ่ง (ชอบ ดีสวนโคก, 2535, หน้า 93) ที่ศึกษาผลกระทบที่มีต่อประชาชนเมื่อมีการเปลี่ยนอาชีพ เป็นแรงงานรับจ้าง ด้านเศรษฐกิจทำให้เกิดระบบเหมาแรงงานชาวบ้านในราคาต่ำขายให้กับโรงงาน แรงงานทุ่มเท เวลา ให้กับโรงงานจนหมดความเป็นอิสระในการดำเนินชีวิต แต่ยังมีฐานะปานกลางกับยากจนอยู่ บางกลุ่มอาจยากจนในอนาคตเพราะไม่รู้จักใช้จ่ายขายที่ดินและไม่ประกอบอาชีพใด ๆ ด้านสังคม ทำให้เกิดสังคมที่ขาดความอบอุ่น ทั้งในวงเครือญาติและเพื่อนบ้าน ขาดความร่วมมืออย่างจริงจังในการทำงานเพื่อส่วนรวม ผลการศึกษาของนักวิจัยดังกล่าวทำให้มองเห็นว่า ระบบเศรษฐกิจเสรีที่มีกลไกอันซับซ้อน ไม่ว่าจะชุมชนชนบทจะปรับตัวในการประกอบอาชีพอะไร มีรูปแบบอย่างไร แต่มีผลกระทบด้านสังคมที่คล้ายกันคือ มีความเป็นปัจเจกชนสูงขึ้น การช่วยเหลือเกื้อกูลของระบบเครือญาติและเพื่อนบ้านอ่อนแอลง มีการมุ่งแสวงหาประโยชน์ที่ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งทำให้ชุมชนอ่อนแอ ถูกครอบงำจากพลังนอกชุมชนได้ง่าย

จากงานวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงอาชีพของเกษตรกรในชนบทเกิดจากการปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม ที่มาจากนโยบายการพัฒนาประเทศของรัฐบาล ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1 ถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า 40 ปี แต่การปรับตัวของเกษตรกรในชนบทกลับดูเหมือนอยู่ในวังวนเดิมคือ การขาดอำนาจต่อรอง และ

พึ่งพาผู้มีอำนาจเงินหรือนายทุนจากต่างถิ่น รวมถึงการทำลายทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความอยู่รอดในระยะสั้นๆ แต่ประเด็นที่น่าสนใจมากกว่าคือ การปรับตัวดังกล่าวทำให้สถาบันครอบครัวและเครือญาติบกพร่อง ระบบอาวุโสที่เคยทำหน้าที่เชื่อมโยงประสานความรักความสามัคคี และไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างกลุ่มเครือญาติอ่อนแอลงอย่างเห็นได้ชัด เพราะสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งหรือความอ่อนแอของสังคม หากสมาชิกในครอบครัวและเครือญาติ มีความผูกพันรักใคร่ กลมเกลียว ช่วยเหลือเกื้อกูล สังคมโดยรวมก็จะเป็นสุขและมั่นคง แต่หากสภาพครอบครัวและเครือญาติที่ทุกคนกำลังเผชิญอยู่มีแต่ปัญหาความขัดแย้งแย่งชิงทรัพยากร สังคมก็จะมีแต่ความวุ่นวายปราศจากความสงบสุข ทั้งหมดที่กล่าวถึงเป็นผลพวงจากการบีบรัดของสภาพเศรษฐกิจ และสังคมที่อำนาจเงินมีค่ามากกว่า การพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลด้วยความบริสุทธิ์ใจระหว่างสมาชิกที่ร่วมอยู่ในสังคมเดียวกัน คำตอบที่ได้ไม่ใช่ความผิดของใคร แต่นั่นคือวิถีทางที่ต้องเกิดขึ้นหากเรายังคงดำเนินชีวิตตามรูปแบบเศรษฐกิจและสังคมดังเช่นปัจจุบัน

งานวิจัยนี้จึงเป็นเรื่องยืนยันว่าการที่รัฐพยายามพัฒนาประเทศโดยนิยามคำว่า “พัฒนา” คือ ความเจริญรุ่งเรืองทางด้านเศรษฐกิจ การมีธุรกิจร้านค้าที่สามารถติดต่อค้าขายได้ทั่วโลก หรือที่เรียกว่าเป็นระบบเศรษฐกิจไร้พรมแดน (พิทยา ว่องกุล, หน้าคำนำ) มองทรัพยากรทุกอย่าง (แม้แต่คน) คือปัจจัยการผลิตสินค้า เพื่อนำออกมาจำหน่ายสนองความต้องการของคนในสังคม โดยไม่สนใจต้นทุนทางสังคม รวมถึงทรัพยากรที่สูญเสียชีวิต (ถูกทำลาย) ไปจากการผลิต ไม่สนใจของเสียที่เกิดจากกระบวนการผลิต ทำให้ความสมดุลทางธรรมชาติเสียไป ยิ่งพัฒนาเทคโนโลยีด้านต่างๆ มากเท่าใด ก็ยิ่งทวีปัญหาให้กับสังคมโดยรวมมากขึ้นเท่านั้น เมื่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลง ความอุดมสมบูรณ์เสื่อมถอย คนในชุมชนต่างๆ ทั้งในเมืองและชนบทก็ต้องมีการปรับตัว เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพที่เผชิญอยู่ ประเด็นสำคัญคือ จะเผชิญหน้าอย่างไร จึงจะทำให้คนในสังคมมีความสุขอย่างยั่งยืน นั่นคือนอกจากจะเข้าใจความเป็นมาของสภาพสังคมที่เผชิญอยู่ในปัจจุบันแล้ว รัฐและประชาชนระดับฐานรากยังต้องคิดหาแนวทางในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ใหม่ ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่การต่อต้านระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี หรือระบบเศรษฐกิจไร้พรมแดน แต่ก็เกิดแนวคิดในการพัฒนาแบบอื่นๆ ที่ทำให้ชีวิตมีความสุข ขณะเดียวกันไม่ได้ทำลายสภาพแวดล้อม หรือทรัพยากร ธรรมชาติ แต่ช่วยเรียกความสมดุลทางธรรมชาติ และทางสังคมกลับคืนมา เช่น แนวคิดการพัฒนาเชิงวัฒนธรรม แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง หรือแนวคิดการพัฒนาอื่นๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน โดยเน้นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างคน สิ่งมีชีวิตอื่นๆ และสภาพ

แวดล้อม ซึ่งจะส่งผลให้คนมีบทบาทในการพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกันมากกว่าจะคอยเอาเปรียบ แข่งชิงแข่งขัน อันจะเป็นหนทางไปสู่การทำลายตนเองและสังคมในที่สุด

ข้อเสนอแนะการทำวิจัยต่อไป

งานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยถึงวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ของเกษตรกรหลังการเปลี่ยนอาชีพ และมีผลการศึกษารายละเอียดที่ผู้วิจัยได้อ้างอิง ล้วนแล้วแต่เป็นการศึกษาถึงการเปลี่ยนอาชีพของเกษตรกรชาวไร่นาไปสู่อชีพอื่นนอกภาคเกษตรในแง่มุมต่างๆ แต่ในช่วงที่ประเทศกำลังเผชิญกับปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจ กลับมีปรากฏการณ์ใหม่เกิดขึ้นคือ มีคนที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรมและการบริการที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจกลับเข้ามาสู่การผลิตทางการเกษตรมากขึ้น ผู้ที่เข้ามาประกอบอาชีพเกษตรกรรมใหม่บางส่วนเคยเป็นเกษตรกร แต่บางส่วนไม่เคยทำอะไรไถนามาก่อนการเข้าสู่อาชีพของเกษตรกรกลุ่มนี้มีการปรับตัวอย่างไร มีวิถีชีวิตและความสัมพันธ์กับคนในสภาพแวดล้อมใหม่อย่างไร ประเด็นสำคัญคือ อาชีพใหม่นี้จะช่วยแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคม ที่คนในสังคมกำลังประสบอยู่ในขณะนี้หรือไม่ การหาคำตอบจากคำถามเหล่านี้จะช่วยให้ผู้สนใจศึกษา เข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนอาชีพที่มีต่อวิถีชีวิตและระบบความสัมพันธ์ในมิติที่ต่างออกไปได้ดียิ่งขึ้น